

EDVARD
RADERFURD

arum

II TOM

NOVI SARUM

Prevela
Aleksandra Čabraja

Laguna

Naslov originala

Edward Rutherford

SARUM

Copyright © Edward Rutherford 1987

Translation copyright © 2019 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

*Ova knjiga je posvećena onima
koji su izgradili toranj Solzberijske katedrale
i onima koji se danas trude da ga sačuvaju.*

SADRŽAJ

Mape	9
Porodična stabla	12

Novi Sarum

Osnivanje	17
Smrt	212
Ruža	303
Odlazak iz Saruma	338
Novi svet	364

Novi Sarum

OSNIVANJE

1244.

A sada se na mestu gde se sastajalo pet reka u dolini pojavilo nešto novo: u blagoj okuci reke, oko kilometar i po od zamka na brdu, raskršćena je velika površina na kojoj je, tamo gde su se ranije nalazile prostrane livade s raštrkanim stablima, polako nicalo ogromno gradilište, koje je zauzimalo stotine jutara.

Bilo je veće od ičeg što su stanovnici Saruma ikada videli. Ponekad je ličilo na neobičnu, ogromnu biljku što se polako rascvetava kroz naslage prašine koje su je prekrivale poput polena – ili na kakvo ogromno stvorenje koje se pomalja iz svoje larve; pa ipak su ulice s kućama od drveta i maltera i prostrani trg sa ogromnom, napola izgrađenom katedralom od sivog kamena, već vrvele od gužve, i već se videlo da će obrisi tog zdanja biti veličanstveni i raskošni. Jer to je bio ogromni grad Nju Solzberi.

To nije bio grad na utvrđenom brdu, kao stari normanski zamak, niti delimično utvrđenje, slično starim saksonskim tvrđavama. Nalazio se u širokoj dolini; u njemu je bilo velikih otvorenih prostora; nije imao odbrambene zidine niti donžon kulu; građen je za udoban život i trgovinu.

Da bismo razumeli kako se grad tu našao, neophodno je da se malo vratimo u prošlost.

Još od nestabilne vladavine kralja Stivena u Engleskoj je, uglavnom, vladao mir. Bio je to mir koji je uspostavio Stivenov rođak i naslednik, sin carice Matilde Henri II. Od roditelja je Henri dobio ogromno anžujsko nasleđe sa suprotne strane Lamanša, te je tokom svoje duge vladavine upravljao ne samo Engleskom, već i Normandijom i velikim delovima Francuske. Ratove je vodio u inostranstvu, dok je ostrvu doneo mir i jaku upravu, zakone i kraljevsku pravdu zasnovanu na suđenju s porotom. Bila je to engleska baština koju ni njegov junački ali večitno odsutni sin Ričard Lavlje Srce, niti pak njegov mlađi, nesrećni sin Džon,* koji je izgubio najveći deo anžujskog i normanskog carstva, nisu uspeali da unište. Red i mir su u Engleskoj prekinuti kratkotrajno pred kraj Džonove vladavine pobunom barona koja je kulminirala kraljevom kapitulacijom i potpisivanjem ugovora poznatog kao *Magna Carta*, i kratkotrajnom invazijom koju je na istočnom delu ostrva izvršio francuski kralj. Kada je Džon ubrzo potom umro, velikaši su sami mudro proterali Francuze, ponovo uspostavili mir i podržali Džonovog sina, pobožnog dečaka Henrija III.

S mirom je došao i napredak: izvanredan napredak – bogatstvo srednjovekovne Engleske – u kojoj su građene veličanstvene nove katedrale i raskošni gradovi.

Taj napredak je bio utemeljen na dvojakoj osnovi: sve većim cenama u poljoprivredi, u skladu s rastom stanovništva – i na ovcama.

Engleska vuna spadala je među najkvalitetnije u Evropi, proizvela se u izobilju, a flandrijskim i italijanskim trgovcima, koji su uveliko trgovali tkaninama, nikad nije bilo dosta ovog materijala. Izvozile su se ogromne količine, a porezi i

* Jovan bez Zemlje (1160–1216) – naslednik svoga brata Ričarda I. (Prim. prev.)

dažbine na tu robu uglavnom su bili niski. Početkom trinaestog veka u feudalnoj Engleskoj došlo je do ogromne ekspanzije kapitala.

To su bila dobra vremena za većinu zemljoposjednika.

Iznad svega, to su bila dobra vremena za velikaše.

Velikaši su bili veoma moćni. Dopuštali su monarhu da vlada – ali su ga neprestano držali na oku. Kada bi se kralj poput Džona našao u nemogućem položaju jer bi mu feudalni prihodi bili nedovoljni da plati svoje ogromne troškove – obično troškove ratovanja – velikaši bi se u svakoj prilici opirali njegovim pokušajima da skupi novac. Kriza posle koje je potpisana Magna karta bila je isto toliko posledica ove prirodne napetosti koliko i neuviđavnosti ili grešaka kralja Džona. Zaista, vladaru je čak ponestajalo i sredstava za izdržavanje administracije.

Donekle iz ovog poslednjeg razloga, a donekle i da bi umirili feudalnu taštinu tih ljudi, vladari su dopuštali velikašima da u njihovo ime upravljaju ogromnim zemljišnim posedima. Na tim velikim feudalnim imanjima, koja su nosila različite nazive – *honours*, *baronies* ili *liberties* – plemić bi postupao kao kraljev predstavnik i njegovi sudovi su rešavali sve osim najtežih zločina; plemićeve sluge su prikupljale sve poreze i dažbine; i zaista, u neke od tih oblasti čak ni kraljevom šerifu nije bilo dopušteno da zađe, osim ako bi kralj imao dokaze o nekom ozbiljnom prestupu ili plemićevoj zloupotrebi povlastica. Takvo kraljevstvo u kraljevstvu velikaši su isplaćivali kralju viteškom službom ili utvrđenom rentom.

Istina, dok je vreme prolazilo a kraljevski dvorovi se postepeno razvijali, opseg ovih feudalnih povlastica postajao je sve manji; ali su one i dalje bile tražene, ne samo zato što je feudalna moć donosila veliki ugled, već takođe što su i prihodi, čak i od suđenja u sitnijim sporovima, bili i dalje veoma visoki.

U vreme kralja Džona, trećina harada u Viltširu, svaki sa sopstvenim sudovima i administracijom, nalazila se u privatnim rukama; vek kasnije, čak dve trećine. Moćne porodice

poput Longspeovih,* koji su zahvaljujući bračnim vezama nasledili imanja erlova od Solzberija, i druge ugledne porodice kao što su Peverel, Paveli i Džifard, imale su svoje privatne feudalne oblasti.

Među najmoćnijim velikašima bila je i Crkva. Opatije u Glastonberiju, Malmesberiju i Viltonu, priorati Sent Sviden u Vinčesteru i obližnjem Ejmsberiju, i naravno biskup od Solzberija, imali su privatne harade u okrugu.

Za te povlastice plaćali su kralju rentu, ali je dobit pripadala njima.

A jedan od najunosnijih poseda kakav je jedan plemić mogao imati na svom posedu u tom svetu koji se neprestano menjao, bio je i grad.

Tu su bile rente od zgrada, prihodi od suđenja, porezi i takse na uvoznju robu: vrednosti franšize jednog grada bile su znatne.

U doba novog napretka i mira u Engleskoj činilo se da je mogućnosti nastajanja novih gradova svakodnevno sve više. Krajem prethodnog veka biskup od Vinčestera osnovao je nekoliko gradova, a gotovo svi su donosili lepe prihode njegovoj biskupiji. Stoga je bilo prirodno da i biskup od Solzberija želi da krene istim stopama.

Imao je savršen izgovor – ili, bolje reći, niz izgovora. Mesto na kojem se nalazila stara katedrala nije zadovoljavalo. Skučena brdska tvrđava sa svojim predgrađima bila je vetrovita i slabo snabdevena vodom; bleštanje krečnjaka neprijatno je bolo oči; sveštenici u katedrali morali su da dele taj skučeni prostor s kraljevim vojnim garnizonom koji je, kako su tvrdili, čak prekidao bogoslužjenje. Međutim, južno od brda, u dolini u obliku zdele gde se sastajalo pet reka, nalazila se široka poljana poznata pod nazivom Mirifilds. Tu se nalazila samo mala parohija Sveti

* *William Longespée* (oko 1176 – 1226) – treći erl od Solzberija; nadimak Dugi Mač dobio po oružju kojim se služio (engl. *Long Sword*, od lat. *Longa Spatha*). (Prim. prev.)

Martin. A ova velika i dobro navodnjavana teritorija već je pripadala biskupiji.

Leta Gospodnjeg hiljadu dvesta osamnaestog biskup Pur – drugi od dvojice bogate i moćne braće sarumskog biskupa – dobio je od pape i pobožnog engleskog mladog kralja Henrija III dozvolu da preseli katedralu na novo, lepše mesto u dolini. I, naravno, dobio je i odobrenje da pored nje može da osnuje i novi grad.

Novi grad je bio tipičan za veća naselja tog doba. Po čitavog Engleskoj, već gotovo ceo vek, novi gradovi su građeni po prefinjenim geometrijskim planovima. Neki su imali trougao, neki polukružni oblik; ali najveći među njima, poput Nju Solzberija, obično su građeni u vidu četvrtaste rešetke. Takvo razvijeno urbanističko planiranje na ostrvu nije viđeno još od rimskog doba, hiljadu godina ranije.

Biskupov novi grad nalazio se na blagoj okuci reke Ejvon, koja je tekla sa severa i nežnim zagrljajem obuhvatala njegove zapadne i južne obode. Sastojao se od dva dela. Jedan deo činila je oblast oko katedrale – *close* – porta, širok otvoren prostor na kojem će se uzdizati nova katedrala i oko kojeg su građene kuće sveštenika. Drugi deo činio je grad, sa četvrtastom mrežom ulica i ogromnom tržnicom u centru.

Svaki od ova dva dela grada imao je zasebnu funkciju: jedan duhovnu, drugi trgovačku. A oba zajedno, crkva sa sveštenicima i pijaca s trgovcima, pripadali su biskupu, od prve do poslednje. Jer je grad bio feudalni posed – *liberty*, a prema povelji odobroj hiljadu dvesta dvadeset sedme, biskup od Solzberija bio je njegov nesporni feudalni gospodar.

Bio je vreo julski dan. Mala grupa radnika nije uživala u svom poslu.

U poslu nimalo nije uživao ni niski, zdepasti dečak sa glavom nesrazmerno velikom naspram tela, majušnim kratkim

šakama i ozbiljnim sivim očima koji, mada je radio pod nadzorom strogog kanonika katedrale, nije mogao da se uzdrži da zabrinuto ne gleda uz ulicu.

Jer u dolini severno od grada, o čemu kanonik ništa nije znao, sastajala se mala grupa ljudi među kojima su bili Godfroa i Šokli, i koji su rekli dečaku da će ubrzo, ako njihov sastanak bude uspešan, doći i pružiti mu priliku da se spase tog kuluka.

Nekoliko puta dizao je pogled pun nade. Posao je bio težak i dečak ga je mrzeo. Koliko je samo želeo da promeni svoj život.

Kanonik Stiven Porthors ga je hladno gledao.

Od svih ljudi u Sarumu, niko nije bio beznačajniji, niko toliko krajnje neznatan kao mladi zidar Ozmund. I Ozmund je to znao, jer mu je kanonik Stiven to sam rekao.

„U Božjim očima, Ozmunde, ti si sitan kao trunka prašine“, objasnio mu je sveštenik. „Ali upamti“, dodao je zloslutno, „on vidi sve što radiš – jer se čak ni trunka prašine ne može sakriti od Oca. Svi tvoji gresi biće poznati.“

Sada mu je kanonik rukom dao znak da priđe. A Ozmund je znao zašto: zgrešio je.

Ozmundu se činilo da, kuda god da pogleda, vidi prašinu.

Svetlucala je poput treperave izmaglice oko ogromne sive mase katedrale u izgradnji, koja se pomaljala nekoliko stotina metara ka jugu. Porta katedrale, širok otvoren prostor oko nje – od oko dve stotine jutara – što se protezao od jarka na istočnoj granici do reke, bio je pun prašine. Prašine je bilo i na hrpama sivog kamena iz Čilmarka oko gradilišta, po kolima, daskama, skelama, po konopcima i hrpama šljunka kojim su ispunjavali zidove; prekrivala je parcele gde su se gradile lepe kamene kuće za sveštenike i koje su se niz padinu spuštale sve do okuke reke Ejvon; prašina na samoj reci; prašina na tamnoj rečnoj travi što se blago talasala nošena strujom. Labudovi što su svojim tajnim, odmerenim ritmom plovili pored zelenih obala behu

gotovo posiveli od nje. Prašina je pokrivala močvarne livade koje su se protezale pored sela Fišertona i Bemertona, sve do iza Viltona. Svuda unaokolo po napola dovršenoj mreži ulica novog grada pored katedrale, širila se prašina od kuća građenih od letava i gipsa.

Ozmund je čak mogao da vidi kako se prašina poput svetlosivog ogrtača sleže i nad tamnim, gotovo napuštenim zamkom na brdu. A kad god bi dunuo vetar s juga, na padinama brda na golom uzvišenju, s runa ovaca uzleteo bi oblačić sive krede. Činilo se da čak i svetloplavi leptiri u svojim letnjim jatima uzleću sa suvog, toplog tla prekriveni tankim slojem prašine i da se čak i na velikom, neobičnom krugu razrušenog kamenja desetak kilometara daleko, do kojeg je Ozmund jednom odšetao, taloži prašina iz novog grada. Taj kameni krug izgledao je kao neki čudni, skrajnuti satelit samog gradilišta, kao da bi se i on opet mogao uzdići, umesto da samo nemo propada.

I sam Ozmund je bio sav prašnjav. Čak je i mrzovoljni kanonik imao prašine na ramenima.

Prašina je gušila Ozmunda i izluđivala ga.

Pa ipak je znao da bi trebalo da bude zahvalan.

„Naš grad je izgrađen na steni“, rekao mu je kanonik. „Naši su temelji čvrsti.“

Zaista, to je i bukvalno bila istina, jer, mada je u okruženju bilo dosta močvarnog zemljišta, teren koji je mudri biskup izabrao u Mirifildsu je bio čvrst.

„Vidiš“, kazao je kanonik Stiven mladom Ozmundu dan ranije, „mada je ovo zemljište u dolini, ako kopaš malo dublje, doći ćeš do debelog sloja šljunka.“ A dok je Ozmund gledao u rov pored kojeg su stajali, mogao se uveriti da je i to tačno. „Šljunak je jak – izdržaće čak i najveću katedralu koju bismo mogli da izgradimo“, uveravao ga je sveštenik. „Budi zahvalan što si rođen u vreme kada možeš da doživiš gradnju tako velikih poduhvata u slavu Boga.“

* * *

Međutim, sada je sveštenik bio besan. Kosa mu je bila seda i proređena, ali su mu obrve bile guste i još uvek crne, i izvijale su se na gornjim krajevima kao u kakve ogromne sove. Oči mu behu tamnosmeđe i prodorne. Dok je govorio, Ozmundu se činilo da mu je glas oštar i tvrd kao kremen.

„Nabroj mi sedam smrtnih grehova, Ozmunde.“

Grehovi počinjeni namerno i svesno značili su da će grešnik otići u pakao: sveštenik iz Ejvonsforda pobrinuo se da Ozmund to upamti još od najranijeg detinjstva.

„Gnev, lakomost, zavist, lenjost, pohlepa, požuda i gordost“, izrecitova dečak sumorno.

Porthors klimnu glavom.

„A koji si ti greh danas počinio?“

Koliko kanonik zna?, zapita se oprezno Ozmund.

Projekat na kojem je dečak radio celog leta, ta izuzetna i neobična odlika novog grada bila je, kao što su svi znali, ponos i dika kanonika Stivena Porthorsa. Vodotokovi Nju Solzberija, mada još uvek nisu bili završeni, već su bili predmet opšteg divljenja. Vodili su od reke Ejvon tik iznad grada i formirali mrežu kamenih kanala što su tekli kroz sredinu glavnih ulica; bili su široki od pola metra do dva metra, a na svakih nekoliko metara preko njih su vodili mali mostovi.

„Uvodimo reku u sam grad“, govorio je ponosno Porthors. „Šta bi moglo biti lepše – ili zdravije?“

Zaista, njemu su ti kanali bili važniji od samih ulica: a kada je nekoliko meseci ranije primetio da tlo duž jedne od glavnih ulica što su vodile od severa ka jugu nije sasvim ravno, promenio je tok same ulice, a time i čitavu jednu stranu novog grada, da bi njegovi dragoceni kanali išli po ravnom tlu.

„Preciznost“, govorio je. „Voda će teći samo ako je teren detaljno pripremljen.“

Detaljno. Kad bi čuli tu reč, radnici bi samo sumorno slegli ramenima; jer se u Sarumu dobro znalo za manijačku tačnost sveštenika, njegovog brata i čitave njihove porodice, i čim bi neko od njih izgovorio reč kao što je „detaljno“, bilo je uzaludno raspravljati se s njima. Morali su da projektuju čitavu ulicu iz početka i iskopaju novi kanal.

A koliko je dečak to mrzeo!

Ozmund Mason. To ime je bilo svojevrsna rugalica. Mada je, kao i njegov otac i deda, koji su obojica povremeno radili kao zidari u Ejvonsfordu, i on nosio nadimak „Masoun“ ili Mason, to ništa nije značilo. On je bio samo skromni radnik, kojem su povremeno dozvoljavali da obrađuje kamen za te proklete vodene kanale, ako je imao sreće.

Jer, masoni su bili zidari, koji su radili na izgradnji velike katedrale. A to je bio drugi svet. Istina, bio je to svet o kojem je Ozmund ponekad maštao. Kad bi završio sa svojim dnevnim poslom, često bi odšetao do čudesno mirne porte oko katedrale i posmatrao majstore kako rade na ogromnoj zgradi. Tada je viđao ozbiljne majstore zidare što su vodili masonsku gildu, odabrane, koji su dolazili iz čitave zemlje, pa čak i sa one strane Lamanša. Ali su i oni, kao i obični zidari, još odavno bili uposleni na izgradnji katedrale. Čak su i njihovi šegrti obično poticali iz njihovih porodica. Zašto bi se oni osvrtni na malog kmeta iz Ejvonsforda čiji je otac nekad zidao i obrađivao kamen?

Pa ipak, Ozmund je vajarski dar nosio u krvi. Zaklinjao se da će jednoga dana naći načina – radiće u samoj katedrali, među zidarima s teškim keceljama, koji su svakog dana ponosno dignute glave dolazili na posao.

Prošlo je više od veka otkako se telo Godrika Bodija zanjhalo na vešalima u zamku; nekoliko meseci kasnije rođen je njegov sin; a pošto mu je majka umrla na porođaju, Godrikovom ujaku Nikolasu činilo se sasvim prirodno da uzme

majušnog dečaka i odgaji ga kao svoje dete. Zbog toga su i potomci Godrika Bodija obično nosili nadimak Mason, kao i ostatak njihove porodice, a kada se osamdeset godina posle Godrikove smrti jedan od njegovih potomaka oženio svojom niskom, zdepastom rođakom, zdepasto telo, kratki palčevi i velika glava Masona preneti su u nasleđe i njihovom sinu. Mada je, međutim, izgledom ličio na vredne Masonove, dečak Ozmund je potajno gajio bujnu maštu i osećaj za prirodne oblike, koji je poticao od nesrećnog, obešenog mladog drvodelje i pastira. Bio je to dar koji je mladi kmet stamene građe, mada je voleo da vaja i kleše, još uvek tek neodređeno naslućivao.

U tom trenutku, nudili su mu samo tegoban rad, a morao je priznati da ga nije uvek izvršavao onako marljivo kao što bi trebalo.

I tako je Ozmund, gledajući u mršavog, sedog sveštenika, tužno odgovorio:

„Greh lenjosti.“

Kanonik Stiven klimnu glavom.

„Da, lenj si, jer ne voliš da radiš. Ali Bog te nije stvorio da budeš srećan: stvorio te je da služiš, i samo služeći njemu možeš zaslužiti nebesku nagradu.“

Ozmund pognu veliku glavu. Mada se u sebi donekle još uvek bunio, znao je da je kanonik, premda strog, ipak pravičan. Okrenuo se da pođe nazad.

„Stani.“ Glas kanonika beše neumoljiv. „To nije sve. Ti kriješ još jedan greh, sine moj.“

Kako je mogao to da zna? Dečak je osećao kanonikov pogled na potiljku, i nije hteo da se okrene.

„Pa?“

Ozmund je i dalje ćutao.

„Onda ću ti ja reći“, nastavi oštri glas. „Taj greh je pohlepa“, prosikta on.

Dakle, znao je.

Ozmundu su plaćali samo peni na dan; bio je siromašan.

„Ljudi koji ne bi smeli to da rade iskušavaju te ponudama da radiš za njih, kad znaš da si potreban ovde“, optužio ga je kanonik. „Bezbožni ljudi.“

Svaka njegova reč je bila istinita. Pa ipak se Ozmundu činilo da to nije tako težak zločin.

Jer to je bilo upravo ono što je tako ustreptalo iščekivao celog prepodneva. Oni koji su se vraćali sa sastanka obećali su mu peni i po da radi za njih: odlična plata za posao koji bi mogao potrajati čitavu godinu dok svi radovi ne budu završeni. Ozmund je dobro poznao te ljude. Nisu mu delovali bezbožno. Polako se okrenuo, pitajući se kako je kanonik to saznao.

„Napustio bi svoj posao ovde zbog novca, Ozmunde. Ti si još mlad. Ali ljubav prema novcu je pohlepa, a to je greh.“ Porthors zastade, streljajući momčića svojim zastrašujućim pogledom, a onda nešto ljubaznije reče: „Lepo obrađuješ kamen. Kažu mi da umeš da delješ i drvo.“

Ozmund klimnu glavom. Godfroa je u svojoj kući u Ejvonsfordu imao lepa vrata koja mu je on izrezbario, i znao je da ih je sveštenik video. Ali ono što je kanonik potom rekao, prenerazilo ga je.

„Da li bi želeo da radiš na katedrali?“

Ozmund je buljio u Porthorsa, ne usuđujući se da poveruje svojim ušima. Da radi u katedrali s pravim zidarima – posao o kojem je maštao? Sveštenik ga je lukavo posmatrao.

„Oni dobijaju peni i četvrt na dan“, kazao je tiho, „ali ne više od toga.“ Nekoliko trenutaka je počutao, a zatim nastavio: „Mogao bi da počneš od Martinja, ako budeš dobro radio na izgradnji kanala. Želiš li to?“

„O, da“, odgovori dečak, gotovo molećivo. Nije mogao da se obuzda.

„Dobro.“ Sveštenik opet malo počuta. „Naravno, ako budeš radio za Šoklija i njegove prijatelje, nikad nećeš raditi na katedrali. Nikad.“

Ozmund preblede, ali ništa nije rekao.

Stiven Porthors ga je mirno posmatrao; nije bez razloga postao kanonik katedrale.

Video je šta je mladi Ozmund uradio u Ejvonsfordu. Pretpostavljao je da je nadaren.

U tom trenutku su Šoklijevi i Godfroa dojahali ulicom, a kanonik se okrenu ka njima.

Mada je čoveku s licem sličnim lasici koji je stajao kraj mosta bilo suđeno da mu kosa štrči pravo uvis poput busena crne trave, budući da je on nije često prao ni češljao, umesto toga visila je tužno slepljena u desetak umršenih pramenova, nalik na izgoreli grm. Na tom zamršenom klupku na njegovoj glavi, kao i na svemu ostalom, nataložila se prašina Nju Solzberija.

Pred Vilijamom Ata Bridžom upravo je bio najgori dan njegovog života.

Već je bio besan. Dok je posmatrao prizor pred sobom, sitne, primaknute oči gnevno su mu sevale.

Tog jutra došao je iz Viltona svojim malim kolima. Prešao je reku Ejvon kod mosta Fišerton i otišao pravo na tržnicu usred novog biskupovog grada. Tu je ostavio kola kod drugog trgovca iz Viltona koji je tu držao tezgu, i prošao pored katedrale u izgradnji ka južnom kraju novog naselja, gde je reka zaokretala pre nego što polako poteče južno, ka morskoj obali.

Neupućenom posmatraču ponašanje Vilijama Ata Bridža moglo je izgledati neobično.

Ispred njega se pružao novi kameni most. Premostio je reku u dva kratka skoka, između kojih se nalazilo malo ostrvo. S njegove leve strane dizale su se zgrade bolnice Sveti Nikola; na ostrvu beše mala kapela Sveti Jovan. I jedno i drugo zdanje izgradio je biskup Bingam za putnike. Bilo je to ljupko mesto, a reka je tiho žuborila sa obe strane ostrva.

Vilijam je došao do sredine mosta. Najpre je bacio pogled niz put s druge strane, što je vodio ka jugu i zapadu; zatim

je pogledao ka novom gradu koji se upravo gradio; potom se sumorno zagledao u malu sivu zgradu na ostrvu. A onda je, odjednom obuzet nekim tajanstvenim besom, počeo da skače, mlatarajući mršavim rukama, pre nego što se okrenuo i ljutito pljunuo ka bolnici. Pljunuo je još jednom, ovog puta na prašnjavi put ispred sebe. Zatim je uzviknuo: „Proklet bio taj biskup i svi njegovi radovi“, pre nego što se okrenuo i natušten krenuo nazad ka gradu.

Vilijam Ata Bridž je bio prirodno mrgodan čovek – ali danas je zaista imao razloga da bude ogorčen: jer je velečasni biskup Bingam od Solzberija namerio da ga uništi.

Još od vremena kralja Alfreda i ranije, grad Vilton je bio glavni grad te oblasti. Ne samo da je u njemu zasedao šerifov sud, ne samo da se još od saksonskih vremena u njemu nalazila kovnica novca, već je iznad svega imao i bogatu pijacu, lepo smeštenu na ušću jedne važne reke u drugu, istu takvu. Istina, postojala je i mala pijaca, u starom zamku na sarumskom brdu. Ali zbog svog položaja i nižeg statusa ona nikada nije ozbiljno ugrozila poslovanje starog saksonskog grada u zapadnoj dolini. Međutim, pre četvrt veka, kada je biskup Pur počeo da gradi svoj novi grad u dolini, burgeri i trgovci iz Viltona su se zabrinuli. Uskoro je biskup dobio pravo da održava godišnji sajam i po jedan pijačni dan svake nedelje; a istom poveljom su i slobodni građani novog grada dobili važne trgovačke i poreske povlastice slične onima koje su odobrene gradovima poput Vinčestera ili Bristola. Što je bilo još gore, kraljevska lovačka kuća u šumi Klarendon nalazila se samo tri kilometra istočno od biskupovog novog grada, a kralj Henri, koji je tu rado lovio, strastveno se zalagao za izgradnju novih crkava.

„Sav novac će otići u novi grad“, gundali su viltanski burgeri. „Mi smo kralju potpuno nebitni.“

Bili su u pravu. Ali su u početku dobili i nešto zauzvrat. Jer, kada se trgovina u toj oblasti pojačala a promet na putevima porastao, mnogi trgovci su dolazili u to novo naselje s juga i

zapada, a da bi prešli reke i ušli u grad, morali su da prelaze preko mosta u Viltonu. Stoga su viltonski trgovci ipak imali koristi od toga. Dvadeset godina se činilo da bi stari grad na zapadu mogao čak i da procveta pored svog novog suseda. Međutim sada, hiljadu dvesta četrdeset četvrte, desilo se neizbežno: biskup Bingam je izgradio sopstveni most, južno od katedrale. Prelazeći most Ejlsvejd i plaćajući malu putarinu, trgovci su mogli da pređu reke ne prilazeći ni blizu Viltonu, te je stariji grad odjednom odsečen od glavnih trgovačkih puteva.

Ali ni to nije bilo sve. Još od pradavnih vremena, stari grad Vilton imao je na svom malom trgu dva pijačna dana nedeljno. Biskup im je odobrio samo jedan. Međutim, trgovci su u širokom prostoru tržnice Nju Solzberija trgovali bez dozvole skoro svakog dana u nedelji, i niko ih u tome nije sprečavao. Iako su se građani Viltona često žalili kralju, novoosnovani grad ih je uništavao.

Vilijamova porodica nije mnogo napredovala još od svoje propale tužbe čitav vek ranije. Mada je nosio isto ime kao njegov čukundeda koji je onako bezuspešno izazvao zemljoradnike iz Šoklija, Vilijam nije bio kožar već sitni trgovac vunom, koji se prehranjivao dajući manjim uzgajivačima unapred novac za otkup vune, koju je potom prodavao na tržnici. Pošto su cene vune bile stabilne a trgovina je cvetala, uspevao je da ostvari manju dobit na tržištu koje se neprestano razvijalo. Pored toga, njegova žena i svastika nasledile su zakup kućice na jednom od vitezovih imanja; zahvaljujući tome imao je i trideset ovaca, koje je napasao iznad reke Ejvon. Da bi još ponešto pridodali skromnim porodičnim prihodima, njegova svastika je na razboju tkala vuneno platno nižeg kvaliteta, koje je Vilijam prodavao na pijacama po niskoj ceni. Tako je uspevao da se izdržava; ali je bio siromašniji od svog čukundede kožara.

Njihova porodica nikada nije oprostila bogatim zemljoradnicima iz Šoklija.

„Ti Šoklijevi su lopovi“, govorio je Vilijam svojoj deci. Čvrsto su verovali u to. A sada su Šoklijevi imali i kuću u novom gradu, gradu koji će uništiti Vilton.

„Prokleti bili, i oni i taj most“, promrmljao je Vilijam Ata Bridž.

Međutim, ako je bio besan dok je posmatrao biskupov most, to nije bilo ništa u poređenju sa gnevom koji ga je obuzeo kada je stigao do tržnice.

Oko njegovih kola stajalo je desetak ljudi; neki su ih radozno zagledali, dok su se drugi neskriveno smeškali. Trgovac iz Viltona kojem su kola bila poverena na čuvanje izgledao je smrknut; a u središtu grupe je, miran ali strog, stajao čovek kojeg se Vilijam užasavao: Alan le Portje, aulnager.* Tik iza njega stajala je njegova kćerka Ališa.

Aulnager je upirao prstom u Vilijamova kola. „Je li ovo tvoja tkanina?“

Ustanovu *aulnage* uveo je kralj Ričard pola veka ranije. Bila je to jednostavna dažbina na tkanine i podrazumevala je određene standarde koji su se morali poštovati. Alan le Portje je odabrao drugačiju verziju svog porodičnog prezimena, ali je kao i njegov brat kanonik Porthors bio mršav i sitničav: a kada ga je Veliki Vilijam Longspe preporučio za položaj aulnagera, taj otmeni plemić je kraljevske zvaničnike smejući se uveravao:

„Ne treba da brinete, on je isti kao i svi iz njegove porodice: prebrojaće svaku nit platna ako bude trebalo.“

Dok mu je prilazio, Vilijam je prelazio pogledom sa aulnagerovog na lice njegove kćerke. Alan je bio nešto izrazitije sed od svoga brata. Mršavo lice mu beše prefinjeno ali strogo, a

* *Aulnage* ili *anlage* (od franc.: *aene* – lakat, mera za širinu tkanine) – zvanični nadzornik kvaliteta vunelih tkanina. Provera kvaliteta vunelih tkanina prvi put je uvedena 1196. godine, u vreme vladavine kralja Ričarda I, a u vreme kralja Edvarda I imenovan je i službenik – *aulnager* ili *alnager* – zadužen da je sprovodi. Njegova dužnost je bila da pregleda svaki komad tkanine i na njega udari pečat, kojim je označavao da tkanina poseduje traženi kvalitet. (Prim. prev.)

oči tamne. Ališa, ljupka šesnaestogodišnjakinja smeđezelenih očiju, radoznalo ga je posmatrala. Često je obilazila pijacu zajedno sa ocem kojeg je obožavala, i bila je upućena u sve što se tu dešavalo.

Aulnager ponovi pitanje.

„Tvoja tkanina?“

Vilijam klimnu glavom.

„Za četvrtinu pedlja je uža nego što je propisano.“

Ko bi mogao i pomisliti da će on to primetiti? Varajući svoje mušterije tom neprimetnom razlikom u širini, Vilijam je uspevao da zaradi čak i prodajući tkaninu po svojim niskim cenama. Nipošto nije trebalo da ostavi kola tamo gde su oštre oči Le Portjea mogle da ih opaze.

„Naravno, naplatićemo ti kaznu“, reče mu aulnager mirno. „Najbolje bi bilo da je vratiš u Vilton. Ovde je ne možeš prodavati.“

Vilijam obori glavu. Mogao je i gore proći: aulnager je mogao i da mu zapleni robu; ali će je sada ipak teško prodati. A u nju su bila uložena dva meseca rada. Bez reči je uzeo duge ručke kola i odgurao ih. Dok je odlazio, čuo je kako je Le Portje rekao svojoj kćerki:

„Na tu porodicu treba dobro paziti.“

Vilijam ih je sve psovao sebi u bradu.

Sastanak koji je toliko zanimao mladog Ozmunda odvijao se tog jutra pored reke Ejvon, oko kilometar južno od sela Ejvonsforda.

Pored reke behu ostavljena dva raskošna konja i kola. Dva-desetak metara odatle, mala grupa od dva muškarca i jednog mladića razgovarala je prigušenim glasovima; ispod njih je, na ivici reke, čovek u dugom crnom ogrtaču s kapuljačom hodao gore-dole, duboko zamišljen. Ostala trojica su, s vremena na vreme, napeto gledala u njega.

Džoslin de Godfroa, Edvard Šokli i njegov osamnaestogodišnji sin Piter iščekivali su odluku čoveka s kapuljačom.

„Ako on danas pristane na ono što tražimo“, rekao je Edvard svom sinu, „to će biti najvažnije što sam ikad uradio. Doneće nam bogatstvo.“

Sada su svi nestrpljivo čekali čoveka s kapuljačom, a Šokli se jedva savladao.

Njegova porodica je skromno napredovala. Zadržali su imanje Šokli, po kojem su sada sebi nadenuli i prezime, ali kao mladić Edvard je uzeo i kuću u novom gradu i tu otvorio malu ali unosnu radnju, postavivši tri razboja na kojima je zaposlio trojicu tkača. Posao je dobro išao; njegova porodica je bila omiljena i ulivala je poverenje. Krupni, srdačni Edvard Šokli postao je član trgovačke gilde u novom gradu; hiljadu dvesta četrdesete već je bio ugledan burger a imanjem Šokli je u svojstvu upravnika svakodnevno upravljao jedan vilan.

Džoslin de Godfroa je bio nešto mirnije naravi.

Još od vremena strašne Stivenove vladavine, njegovoj porodici je išlo sasvim dobro. Mada su Edvard od Solzberija i njegov brat stali na stranu carice a protiv kralja u doba Anarhije, kad je Stiven konačno pobedio zadržali su svoj uticaj, a njihov sledbenik nižeg ranga, Godfroa, nije pretrpeo nikakvu štetu. Zaista, pod vlašću Henrija II i Ričarda porodica ne samo da je napredovala, već se i proslavila kada se veliki Ranulf de Godfroa borio uz Ričarda Lavlje Srce u Trećem krstaškom ratu za Svetu zemlju. U maloj crkvi u Ejvonfordu, na raskošnoj grobnici, nalazila se Ranulfova ležeća statua, s položenim mačem, širokim krstom na grudima i prekrštenim nogama, u tradicionalnoj pozi preminulog krstaškog ratnika. Mala mesingana značka, koju su mu prodali monasi u Svetoj zemlji kao uspomenu na njegovo hodočašće, ugrađena je u spoljašnju ivicu crkvenog zvona. Zbog toga, kao i zbog drugih zasluga, porodica je bila poštovana u svom kraju. U Sarumu su dobili i drugo imanje čiji je neposredni vlasnik bio sam kralj, a sada,

kada je kralj birao neke od nižih plemića za taj položaj, šuškaloo se i da bi ugledan vitez kao što je Džoslin de Godfroa mogao postati šerif.

Međutim, u izvesnom pogledu, Džoslin se veoma razlikovao od svojih predaka; jer, mada je imao dva imanja, imao je samo jedan dom: a to je bila Engleska.

To je bilo nešto novo. U prvih stotinu pedeset godina posle osvajanja, mnogi Normani i Bretanji imali su imanja i u Engleskoj i na suprotnoj strani Lamanša; kad bi ih neko upitao gde im je dom, mnogima bi bilo vrlo teško da odgovore; ali kada je kralj Džon svojim neuspešnim ratovima izgubio Normandiju te je ova pripala francuskom kralju, oni koji su imali imanja u obema oblastima bili su prinuđeni da biraju – ili da se odreknu svojih engleskih poseda i da se poklone francuskom kralju, ili obrnuto. Porodica Godfroa iz Ejevnsforda odabrala je Englesku. Njihov gubitak nije bio ozbiljan. Obojica vladara, i sami feudalci za koje je ideja porodice još uvek bila daleko važnija od bilo kakvog neodređenog pojma kao što je nacija, dali su svojim vazalima dovoljno vremena da srede svoje poslove te su imanja porodice Godfroa u Normandiji uspešno i blagovremeno prodala. Međutim, posledica toga bila je da je Džoslin bio prvi naslednik svoje porodice koji nije poznao drugu zemlju kao svoj dom i koji, ako bi ga neko upitao šta je, ne bi rekao da je Norman, već Englez.

On je bio naočit čovek, srednje visine. Za razliku od svojih predaka iz doba Stivenove vladavine, bio je glatko obrijan, a umesto frizure očešljane na razdeljak nosio je šiške dok je kosu zagrejanim gvožđem pažljivo kolmovao ispod ušiju, što je njegovom prefinjenom licu istaknutih jagodica i kukastog nosa davalo dostojanstven izgled. Nosio je platnenu odoru dugu do članaka, a preko nje kaput postavljen lisičjim krznom. Njegove meke kožne cipele s dugim špicevima, zakopčane oko članaka, behu izvezene srebrnim koncem, a u ruci je držao trougli filcani šešir. Na zlatnom lancu oko vrata visile su mu dve amajlije

kao uspomene na njegova dva hodočašća: jedno iz Santjago de Kompostele u Španiji, a drugo iz svetišta Svetog Tomasa Beketa, ubijenog posle svađe sa Henrijem II u Kenterberiju, pre samo sedamdeset godina. Sa uzde njegovog konja visila su dva malena smaragdna štita veličine pedlja, s njegovim grbom – belim labudom na crvenoj osnovi.

Jer, u čitavom Sarumu nije bilo nijedne porodice tako odane viteštvu kao što je bila porodica Godfroa. Krajem prethodnog veka, kada je taj neodgovorni uzor viteštva Ričard I počeo da priređuje turnire na širokim poljima između starog zamka Sarisberija i grada Viltona, nijedan vitez ih nije tako usrdno podržavao kao stari Ranulf de Godfroa. Njegov sin je bio najistaknutiji pokrovitelj i organizator tih svečanosti, a sada je to i unuk.

Uprkos svemu tome, međutim, Džoslin je bio promućuran poslovan čovek, a današnji sastanak ticao se veoma važnog poduhvata, te je i on vrlo pomno posmatrao čoveka s kapuljačom koji im je sada konačno prilazio, penjući se uz padinu.

Upravo je stigao do njih. Kakva će biti presuda?

Beše to krupan i lepo građen čovek, pomalo gojazan, i gazio je po travi teškim koracima. Kad je stigao do njih skinuo je kapuljaču, otkrivajući okruglu i proćelavu glavu sa sedim zaliscima i lice sa otmenim kukastim nosom, lepim i odlučnim usnama i razmaknutim plavim očima koje su bistro i vedro sijale. Imao je trideset godina, ali je već bio iskusan poslovan čovek.

„Struja je jaka; tlo je čvrsto.“ Nasmehio se. „Dobićete zajam.“

Govorio je francuski, pošto se obraćao vitezu; a ta činjenica i njegov raskošni ogrtač i skupoceni konj, koji je očigledno bio njegovo vlasništvo, govorili su da je pripadnik normanske vladajuće klase. Pa ipak, na odeći je nosio neobično obeležje: na grudima mu beše našiven dvostruki četvorougao od belog platna, širok oko dva a dug tri pedlja: oznaka, zvana *tabula*, koja je predstavljala dve kamene table na kojoj beše ispisano Deset zapovesti. Jer, Aron od Viltona je bio Jevrejin.

Engleski Jevreji pripadali su kralju. Uglavnom su poticali iz severne Francuske, a Osvajač i njegovi sinovi Rufus i Henri podsticali su ih da se nasele u njihovom novom kraljevstvu gde su, mada im je bilo zabranjeno da budu vlasnici samog zemljišta ili da se bave običnom trgovinom, uživali povlašćen i zaštićen status u normanskom feudalnom sistemu, kao finansijeri i zajmodavci. Jevreji nisu bili jedina grupa koja je vršila tu neophodnu ulogu. I italijanski trgovci, kao i izrazito hrišćanski red vitezova templara, koji su imali sopstvenu široku međunarodnu mrežu, takođe su davali novac na zajam; ali u Engleskoj su Jevreji bili najznačajniji finansijeri u doba kad je potreba za gotovinom za kralja i njegove krstaške ratove, ratne pohode u inostranstvu i plaćenike, bila sve veća, a sve razvijenija privreda ostrva u svom feudalnom sistemu nije imala nikakvu drugu ustanovu za pribavljanje gotovog novca. Njihove vođe, često vrlo obrazovani ljudi što su govorili francuski, neophodni dvoru i moćnim plemićima, iako izvan feudalne kaste kao takve, bili su bliže aristokratiji od bilo koje druge društvene grupe osim biskupa i najmoćnijih sveštenika. A već čitav vek, njihovi odnosi sa samom Crkvom – čijim je biskupima često trebao novac za gradnju raskošnih katedrala i čiji su manastiri brzo pali u iskušenje da pozajmljuju novac za koji su jamčili svojom izdašnom proizvodnjom vune – najčešće behu prijateljski.

Uprkos povremenom lokalnom negodovanju, njihova zajednica je cvetala i tokom duge vladavine Henrija II u dvanaestom veku; postali su kraljevi finansijski zastupnici i prikupljali su za njega sredstva na osnovu jamstva od prihoda koje su šerifi skupljali u svojim oblastima, na taj način postajući preteče prefinjenog sistema državnih pozajmica u kasnijim vekovima. Čak im je dozvoljeno i da drže imanja kao kraljevi zakupci. Formalno, i dalje su bili kraljevo vlasništvo. Imanje svakog Jevrejina po njegovoj smrti pripadalo je kralju, ali to je bila privilegija koju je kralj u praksi retko primenjivao, pošto nije bilo logično da uništava sopstvene bankare kada su mu

mogli tako dobro poslužiti. A oni su svakako bili korisni. U drugoj polovini dvanaestog veka kralj je počeo da uzima novac od jevrejske zajednice kroz sistem proizvoljnog oporezivanja, talidž,* koji je mogao da razrezuje po svojoj volji. I mada je Henri II bio umeren u svojim zahtevima, pred kraj njegove duge vladavine oko jedne sedmine njegovih ukupnih godišnjih prihoda poticalo je od jevrejske zajednice.

„Možda smo korisni“, upozoravao je Arona njegov otac. „Ali mislim da nikada nećemo biti bezbedni.“

On je imao i dobre razloge za opreznost. Krstaši su podsticali predrasude protiv svih koji bi mogli biti optuženi za bezbožništvo, a u Engleskoj je u vreme priprema za krstaški rat kralja Ričarda u nekoliko gradova došlo do novog niza antijevrejskih pobuna, koje su kulminirale jezivim obračunom u Jorku kada se stotinu pedeset Jevreja, zarobljenih u zamku u koji su ušli da se zaštite, samo poubijalo, radije nego da se suoče s još gorom sudbinom od ruke naoružane rulje. Međutim, te neredne je brzo zaustavio sam kralj Ričard i jevrejska zajednica je ponovo stekla relativnu sigurnost pod kraljevom zaštitom.

Međutim, porezi su se povećavali. Kada je Ričard zarobljen prilikom povratka iz Svete zemlje i kada je za njega zatražen otkup, mala jevrejska zajednica oporezovana je s pet hiljada maraka – tri puta više od onoga što su dali burgeri iz velikog trgovačkog centra, Londona. A pod njegovim naslednikom kraljem Džonom, kojem je uvek nedostajalo novca, porezi su još više rasli.

Zaista, kraljev položaj u svemu tome bio je čudan. Jer, dok je Crkva, uprkos ponašanju sopstvenih predstavnika, sve snažnije osuđivala pozajmljivanje novca s kamatom, što je nazvala zelenašenjem, i dok je kralj hvalio njihovu doktrinu, upravo je engleski kralj svojim sve većim porezima skupljao najveći deo profita od jevrejskog finansijskog sistema koji je držao

* Engl.: *Tallage*. (Prim. prev.)

pod svojom zaštitom; stoga je bilo jasno da je najveći zelenoš u kraljevstvu bio zapravo sam kralj.

Kakve god bile mane tog sistema, svakako je bio dobro organizovan. Zajednica je imala svoj zaseban sud i riznicu; a u velikom broju gradova zvanični dokumenti o svim zajmovima, obveznice u vidu srednjovekovnih *kajrografa** čuvali su se u velikim kovčezima zvanim arke**. Jedan od tih gradova bio je i Vilton, gde je odavno postojala značajna jevrejska zajednica, a Aron je bio jedan od njenih najistaknutijih članova.

Prošao je čitav vek otkad se njegova porodica tu doselila i on je dobro poznao i viteza De Godfroa i Šoklija. Njegov deda je, u srećnija vremena, uživao u dugim prijateljskim raspravama sa uglednim Ranulfom de Godfroa; njegov otac je dao malu pozajmicu Edvardu Šokliju kada je započeo posao u Nju Solzberiju. Bilo je prirodno da mu se obe porodice obrate sa ovim novim i daleko većim poduhvatom.

Aron se najpre okrenuo Šokliju.

„Jedno pitanje“, reče on ozbiljno: „U gradu već imate imanje i svoje tkače. Ko će svakodnevno nadgledati ovaj novi posao?“

Edvard pokaza na Pitera.

„Moj sin.“

Aronove plave oči oprezno se zagledaše u Pitera Šoklija. Taj mladić mu se sviđao, poznao ga je još otkad je bio dečak; bio je pouzdan, ali je Aron kod njega naslućivao neku impulsivnost koja ga je pomalo brinula.

* Engl.: *Chirograph* – srednjovekovni dokument pisan u duplikatu, triplikatu ili čak četiri primerka na jednom komadu pergamenta, s latinskom reči *chirographum* (ponekad zamenjenom i nekim drugim terminom) napisanom po sredini, a zatim isečen da bi se delovi razdvojili. Ova reč, koja potiče od grčke reči χειρόγραφον, znači „zapisan rukom“, a svrha ovog dokumenta bila je da se sačine dva identična pisana primerka ugovora (ili više) za svaku stranu kako bi ih kasnije mogle uporediti. (Prim. prev.)

** Srednoengleski.: *archae*. (Prim. prev.)

„U redu. Ali on je mlad“, rekao je. „Moraš ga držati na oku.“
Krenuo je ka svom konju.

Je li moguće da je zaboravio svoj najvažniji uslov? Godfroa i Šokli se zgledaše.

„Arone“, zaustavi ga Edvard Šokli. „Nisi nam rekao“, zasta-
de on i nervozno nastavi, „kolika je kamata.“

Jevrejin se nasmeši.

„Zar sam zaboravio? Baš sam nemaran. Recimo, uobičajena?“

Dvojica muškaraca glasno uzdahnuše od olakšanja. To je
bilo bolje nego što su smeli da se nadaju.

U privredi trinaestog veka koja se brzo razvijala, kada je
potražnja za gotovim novcem bila velika dok je ponuda još
uvek bila veoma ograničena, čak i uobičajene kamatne stope
behu visoke. Uobičajena stopa bila je između jednog i dva
penija za funtu nedeljno – godišnja rata od dvadeset jednog do
četrdeset tri procenta: ali kada je kralj nametnuo visoke poreze
zajmodavcima, to bi često povećalo kamate i, mada ih je kralj
zvanično branio, kamatne stope od šezdeset do osamdeset
procenata nisu bile nečuvene. Niti je pak ta visoka cena novca
bila vezana samo za jevrejske zajmodavce. Hrišćanski kaorski*
trgovci često su tražili da se krajem tekuće godine isplati polo-
vina čitavog zajma – na taj način naplaćujući pedeset posto
kamate za razdoblje koje je moglo iznositi svega nekoliko mese-
ci. Međutim, posao je cvetao, te su i zemljoposednici i trgovci
bili spremni da plate ogromne kamate. Aron je, međutim,
godinama poslovaio i sa Šoklijevom i s porodicom viteza De
Godfroa: uobičajena stopa koju je spomenuo, iznosila je rela-
tivno skromnih dvadeset pet procenata.

Tada svi krenuše, Aron i Godfroa na konjima, a Šokli i nje-
gov sin svojim kolima; pošto su svi imali posla u novom gradu,
zaputiše se polako zajedno niz zelenu dolinu Ejvon.

* Naziv potiče od grada Kaora (*Cahors*) u Francuskoj. Ovaj naziv kori-
šćen je kao sinonim za lombardijsko bankarstvo. (Prim. prev.)

Tada se Edvard Šokli okrenu svom sinu i tiho prošaputa:

„Odmah ćemo početi da gradimo.“ A zatim dodade, ne prvi put: „Zaradićemo bogatstvo.“

Piter klimnu glavom. Bio je to izvanredan poduhvat. On će upravljati tim poslom, a onda – onda će sigurno moći da se oženi Ališom. Na tu pomisao radosno se osmehnuo. Le Portje će teško moći da odbije mladića koji ima svoju vodenicu.

Vodenica u koju su Godfroa i Šoklijevi nameravali da ulože novac nije imala nikakve veze s mlevenjem žita. U njoj se proizvodilo platno, i bila je simbol toga doba.

Proces proizvodnje platna veoma malo se menjao od najdrevnijih vremena. Najpre su šišane ovce i skupljala se vuna; potom se ta vuna češljala, ili grebenala čičkom da bi se vlakna izvukla i ispravila; potom se prala i sušila, da bi se otklonio višak masnoće. Zatim se sirova vuna prela – vukla i uvrtala u konac vretenom, jer kolovrat još nije bio izmišljen. Tek posle toga moglo je da počne tkanje.

Razboji na kojima se tkalo platno u prethodne dve hiljade godina bili su veoma jednostavni: na visokim okvirima su duge niti konopca – osnova – vešane i zatezane, nakon čega bi se kraće niti – potka – provlačile kroz njih i zatezale poprečnom letvom. Hiljadu puta se ta jednostavna radnja, provlačenje potke u skladu s pažljivo oblikovanom mustrom, ručno ponavljala i polako, pedalj po pedalj, na razboju se pojavljivalo grubo platno. To se nastavljalo dok se ne stigne do kraja dugih niti osnove, gde se taj komad platna završavao.

To je bio uspravni razboj. Međutim, nedavno se pojavila daleko bolja sprava. Na njoj je osnova bila razapeta na okviru u horizontalnom položaju i namotavala se oko obrtne grede, te se tako mogla istkati tuba platna neograničene dužine. Štaviše, platno se lako moglo praviti u širokim komadima tako što se postave dva radnika jedan naspram drugoga sa

obe strane razboja, pri čemu jedan drugom dodaju potku. To je bio dvostruki, vodoravni razboj, koji je izazvao revoluciju u srednjovekovnoj proizvodnji tkanina, a Šoklijevi su imali takve sprave.

Međutim, tako napravljeno platno skinuto s razboja bilo je, još uvek, neupotrebljivo. Vlakna su još uvek bila nedovoljno zategnuta a vuna puna nečistoće; sledeći važan korak bilo je valjanje: gaženje sirove tkanine u vedrima punim vode kojima je dodavano sredstvo za čišćenje, obično ustajala mokraća. Dok bi radnici gazili platno u vedrima iz kojih se širio smrad amonijaka, platno se skupljalo i učvršćivalo, a preostala prljavština iz vune oslobađala se i ispadala. Zatim, kad bi valjanje bilo završeno, platno se temeljno ispiralo da se oslobodi neprijatnog mirisa. Potom bi se, još uvek vlažno, platno četkalo čičkom, a nakon toga su se ivice obrađivale makazama. Na kraju se širilo na okvirima da se osuši.

Proces valjanja bio je dugotrajan i zahtevan – često je trajao po dvadeset sati na visokim temperaturama – i izrazito tegoban; što je platno bilo teže, to je i valjanje bilo napornije; te se kod gustog filca, na primer, platno toliko skupljalo i tuklo da se prvobitno tkanje više uopšte nije moglo razaznati.

U tom razdoblju istorije ostrva došlo je do još dve važne promene u trgovini vunom. Prva je bila postepeno povećanje proizvodnje platna. Mada su se tkanine još uvek uvozile iz Flandrije i Italije, iz decenije u deceniju i engleskog platna je bilo sve više na tržištu. Druga promena bila je mehanička: uvođenje mehaničkog vodeničnog točka za valjanje.

Upravo su mogućnosti ove velike, nove mašine toliko uzbudile Edvarda Šoklija.

„Vidiš“, objašnjavao je on vitezu, „ona radi baš kao vodenica za mlevenje žita: reka okreće točak, ali umesto žrvnja, imaš dva ogromna drvena čekića na zupčaniku, koji neprestano tuku tkaninu. Ova sprava može da radi za desetoricu radnika: a što je platno teže, to je efikasnija.“